

نشست عمومی ایفلا (نشست و دومین: ۳۱-۲۵ اوت ۱۹۹۶: پکن)

دکتر عباس خُزّی^۱

چین در بخش شرقی آسیا و سواحل غربی اقیانوس آرام واقع است. این کشور مساحتی به وسعت ۹/۶ میلیون کیلومتر مربع را دربر می‌گیرد و پس از روسیه و کانادا پهناورترین کشور دنیاست. طول مرزهای چین به ۲۲،۸۰۰ کیلومتر بالغ می‌گردد. از سمت شرق به کره؛ از شمال به مغولستان؛ از شمال شرقی به روسیه؛ از شمال غربی به قزاقستان، قرقیزستان، و تاجیکستان؛ از غرب و جنوب غربی به افغانستان، پاکستان، هند، نپال، سیکیم، و بوتان؛ و از جنوب به میانمار، لائوس، و ویتنام محدود است. مرزهای آبی آن در شرق و جنوب شرقی به جمهوری کره، ژاپن، فیلیپین، مالزی، و اندونزی می‌پیوندد.

چین دارای ۹۵/۱ میلیون هکتار زمین زیر کشت و ۱۲۸/۶۳ میلیون هکتار پوشش جنگلی و ۴۰۰ میلیون هکتار مرتع است. چین دارای بیشترین تنوع گیاهی است، یعنی بیش از ۲۰۰۰ گونه گیاهی دارد و ده درصد گونه‌های گیاهی دنیا را به خود اختصاص می‌دهد. بعلاوه ۷۰۰۰ نوع گیاه چوبی نیز در چین وجود دارد.

از لحاظ ذخایر معدنی، چین سومین مقام دنیا را داراست و ۱۴۸ نوع مواد کانی را در خود ذخیره دارد. معادن زغال سنگ (۱،۰۰۱/۹ میلیون تن)، نفت (۳۷۰ حوزه)، گاز (۱۱۰ حوزه)، سنگ آهن (۴۸/۷ میلیون تن)، و ذخایر دیگری چون تنگستن، قلع، روی، سرب، جیوه، و غیره از جمله این مواد است.

۱. مدیر گروه کتابداری دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه تهران

جمعیت چین در پایان سال ۱۹۹۴ بالغ بر یک میلیارد و ۱۹۹ میلیون نفر بوده و میانگین پراکندگی جمعیت ۱۱۸ نفر بر کیلومتر مربع است. کنترل جمعیت که از سال ۱۹۷۰ به اجرا در آمد سبب شد که رشد جمعیت از ۳۴/۱ در هزار در سال ۱۹۶۹ به ۱۷/۷ در هزار در سال ۱۹۹۴ کاهش پیدا کند، و رشد طبیعی از ۲۶/۰۸ به ۱۱/۲۱ در هزار تقلیل یابد.

در چین ۵۶ گروه قومی زیست می‌کنند که بزرگترین آنها قوم هان^۱ است و ۹۱/۹۶ درصد جمعیت را تشکیل می‌دهد. زبان و خط قوم هان همان است که امروزه به زبان چینی شهرت دارد و در سراسر چین متداول است. به جز هوئی^۲ و منجو که زبان چینی را به کار می‌برند، بقیه اقوام زبان گفتاری خاص خود و ۲۳ اقلیت ملی نیز زبان نوشتاری ویژه خود دارند.

مردم چین پیرو ادیان گوناگونند. عمده‌ترین ادیان چین به ترتیب عبارتند از: بودائیسیم، تائوئیسم، اسلام، و مسیحیت. گروه‌های اقلیت نیز ادیان خاص خود را دارند. دین اسلام در قرن هفتم میلادی وارد سرزمین چین شد. پنج مسجد مشهور در استانهای مختلف چین وجود دارد. مسجد مشهور پکن مسجد نیوجی است.

در پایان سال ۱۹۹۴ تعداد مدارس به ۹۶۱،۰۰۰ باب می‌رسیده و ۱۸۸ میلیون دانش‌آموز در مقاطع مختلف به تحصیل اشتغال دارند. در سال ۱۹۴۹ بیش از ۸۰ درصد مردم چین بی‌سواد بوده‌اند و حال آنکه در پایان سال ۱۹۹۴ بیش از ۹۸/۵ درصد کودکان در مدارس تحصیل می‌کرده‌اند.

تعداد مراکز آموزش عالی به ۱۰۸۰ باب می‌رسد که ۲/۸ میلیون دانشجو را در خود جای داده است.

آموزش بزرگسالان به شیوه‌های مختلف اجرا می‌شود؛ از جمله دانشگاه‌های رادیو و تلویزیونی، کالج‌های کارگری، کالج‌های مکاتبه‌ای، دانشگاه‌های شبانه، آموزش ضمن خدمت کارکنان، دانشسراهای مقدماتی، مدارس حرفه‌ای، کلاسهای سوادآموزی، و مراکز آموزش ابتدایی در سراسر کشور پراکنده است.

در حال حاضر ۱۶۰ مرکز تحقیقاتی علوم و فنون زیر پوشش انجمن علوم و فنون چین به کار مشغولند که در شهرهای کوچکتر نیز دارای شعبه‌های خاص خود هستند. آکادمی علوم چین دارای ۱۲۳ مؤسسه پژوهشی است که ۵۰،۰۰۰ نیروی علمی و فنی را در خود جای داده است. روزنامه‌های چین جمعاً در ۱۸/۷ بلیون نسخه در سال منتشر می‌شود که پرتیراژترین آنها روزنامه خلق ارگان کمیته مرکزی حزب کمونیست چین است.

در سال ۱۹۹۴ چین ۵/۹۳ بلیون نسخه کتاب و ۲/۵ بلیون نسخه مجله منتشر کرده است. بیش از ۵۴۸ سازمان انتشاراتی در چین فعالیت دارند که عمدتاً در حوزه‌های خاص به کار مشغولند. کتب و مجلات خارجی توسط هفت ناشر مشخص ترجمه و چاپ می‌شود.

کتابخانه‌ها

چین دارای بیش از ۲۵۹۷ کتابخانه عمومی است که جمعاً ۳۲۳/۳ میلیون جلد کتاب را در خود جای داده‌اند. کتابخانه پکن که امروزه به کتابخانه ملی چین شهرت یافته نخست در سال ۱۹۱۲ به روی ارباب رجوع گشوده شد. در این کتابخانه حدود ۲۰ میلیون فقره کتاب و سایر مدارک نگهداری می‌شود. مجموعه کتابخانه‌های دانشگاهی نیز از ۴/۵ میلیون (دانشگاه پکن) تا ۲ میلیون (دانشگاه تربیت معلم پکن) متغیر است. کتابخانه آکادمی علوم چین با ۶ میلیون نسخه کتاب نقش مرکز ملی اطلاعات علمی و فنی را بر عهده دارد.

کتابخانه‌های روستایی به سرعت در حال افزایش است. اخیراً ۸۰ کتابخانه روستایی جدید ساخته شده، و ۹۰ درصد شهرهای کوچک کتابخانه‌ای خاص خود دارند. آمار سال ۱۹۹۳ به ۳۰۲۰ کتابخانه روستایی اشاره می‌کند که جمعاً دارای ۷/۳ میلیون جلد کتاب هستند. علاوه بر آن، از نوامبر ۱۹۹۴، برنامه "کتاب برای روستا" توانسته است خدمات ارائه کتاب را به ۲۰۰۰۰۰ روستای فقیر تحقق بخشد.

از سال ۱۹۹۴ کتابخانه خاص نابینایان در پکن گشوده شد. کتابخانه "کاخ فرهنگی ملت‌ها" از جمله کتابخانه‌های پر آوازه‌ای است که مجموعه منحصر به فردی از آثار مکتوب به خط ۲۴ ملت چینی را در خود جای داده است. کتابخانه نانجینگ به گردآوری کتب نفیس می‌پردازد.

در ژوئیه ۱۹۹۴، کمیسیون آموزش و پرورش چین، نخستین کتابخانه کامپیوتری را افتتاح کرد. به دنبال آن کتابخانه گواندونگ در دسامبر همان سال کامپیوتری شد و یکصد کتابخانه ایالتی از طریق شبکه کامپیوتری به یکدیگر متصل شدند. در حال حاضر کتابخانه‌های عمده چین به پایگاه‌های اطلاعاتی و شبکه‌های الکترونیکی مبادله اطلاعات مجهزند.

یکی از پدیده‌های موفق در چین پدیده "باشگاه کتاب" است. این باشگاه‌ها که با شرایطی به مراتب سهلتر از کتابخانه‌های عمومی ارائه خدمات می‌کنند عمری حدود ده سال دارند. نخستین آنها در سال ۱۹۸۵ به همت جوانی ۲۳ ساله ایجاد شد. در این باشگاه‌ها، هر عضو با پرداخت مبلغ ناچیزی (کمتر از حق عضویت کتابخانه‌های عمومی) می‌تواند به امانت و مطالعه هر تعداد کتاب که مایل است بپردازد.

از لحاظ آرشيو نیز چین رشد چشمگیری داشته است. تعداد آرشيوها از ۲۱۰۰ در سال

۱۹۷۹ به ۳۵۷۲ در سال ۱۹۹۳ افزایش یافته که مجموعه‌ای مشتمل بر ۱۶۷ میلیون سند را دربر می‌گیرد. این رقم علاوه بر ۳۴۱۷ آرشیو مراکز صنعتی است که ۶۸ میلیون سند و ۳۳۸ میلیون نقشه صنعتی را شامل می‌شود.

چین از سال ۱۹۸۰ به عضویت شورای بین‌المللی آرشیوها در آمد و سیزدهمین مجمع این شورا در سپتامبر ۱۹۹۶ در پکن برگزار شد. در حال حاضر یک میلیون نفر در آرشیوها به کار مشغولند که ۲۲۰،۰۰۰ نفر از آنها تمام وقت هستند.

کتابخانه‌ها و آرشیوهای چین می‌کوشند که خود را با نویافته‌ها و تکنولوژیهای جدید عرصه اطلاع‌رسانی هماهنگ کنند. در ماه مه ۱۹۹۵ آکادمی علوم چین نخستین ارتباط چین با اینترنت را برقرار کرد. در همان سال ۷۰۰ شهر به اینترنت متصل شدند. علاوه بر آن، شش شبکه دیگر نیز در پکن ایجاد گردید که مهمترین آنها شبکه آموزش و پژوهش چین^۱ است. دسترسی آزاد به اطلاعات از جمله سیاستهای جدید چین در عرصه مبادلات جهانی است.

کتابخانه ملی چین

کتابخانه ملی چین از سال ۱۹۰۹ به نام کتابخانه پکن آغاز به کار کرد. بنای جدید آن که در حومه غربی پکن قرار گرفته در اکتبر ۱۹۸۷ رسماً افتتاح شد (۱). این ساختمان در زمینی به مساحت ۷/۵ هکتار و با زیربنای ۱۴۰ هزار متر مربع (۱۷۰ هزار متر مربع با تمام طبقات) ساخته شده است که از لحاظ وسعت، پس از کتابخانه کنگره بزرگترین کتابخانه دنیاست، و همزمان گنجایش پذیرش ۶۰۰۰ تا ۷۰۰۰ مراجعه کننده را دارد. کتابخانه سابق به عنوان شعبه‌ای از کتابخانه ملی فعلی فعالیت دارد.

در حال حاضر، مجموعه آن نزدیک به ۲۰ میلیون فقره است که کتب قدیم و جدید و سایر مواد و منابع اطلاعاتی را دربر می‌گیرد و به زبانهای گوناگون بیش از ۲۰ اقلیت ملی نوشته شده و حاوی صدها هزار کتاب نایاب است.

کتابهای کتابخانه ملی چین از مجراهای مختلف از جمله خرید، واسپاری، و مبادله در مقیاس بین‌المللی تأمین می‌شود. علاوه بر متون به زبانهای بومی، مجموعه این کتابخانه انتشارات خارجی به ۱۱۵ زبان (عمدتاً انگلیسی، روسی، ژاپنی، آلمانی، و فرانسوی) را گردآوری می‌کند. شهرت کتابخانه ملی چین به سبب مجموعه منابع قدیمی و حجم انتشارات خارجی است.

قدمت مجموعه کتابخانه ملی چین به ۷۰۰ سال قبل باز می‌گردد، زیرا وارث آثار بازمانده از سلسله‌های سونگ، یوان، مینگ و کینگ است. حکاکای های روی استخوان یا لاک لاک‌پشت، دستخط‌های دوره‌های امپراتوری، آثار حک شده بر روی چوب، آثار خطی نویسندگان و دانشمندان گذشته چین از جمله ذخایر ارزشمند این کتابخانه است.

آمار مجموعه کتابخانه ملی چین تا پایان سال ۱۹۹۵ بدین قرار است:

تک‌نگاشت (کتاب)	۷,۹۶۲,۶۴۱ جلد
- پایاند	۹,۴۳۶,۰۰۰ فقره
- مواد غیرکتابی	۱,۵۲۳,۸۶۲ فقره
- روزنامه	۱۲۷,۰۰۰ فقره
- سایر مواد	۵۶۷,۵۳۴ فقره
جمع	۱۹,۵۹۰,۴۵۲ فقره

رشد سالانه مجموعه در کتابخانه ملی چین ۶۰۰,۰۰۰ فقره است. بدین ترتیب در اوت ۱۹۹۶ (زمان بازدید از کتابخانه) مجموعه به ۲۰ میلیون بالغ گردیده است.

شاید اشاره به این نکته بی‌مناسبت نباشد که از لحاظ سرانه، کتابخانه ملی چین به ازاء هر ۶۵ نفر جمعیت کشور یک فقره ماده اطلاعاتی دارد، و حال آنکه کتابخانه ملی ایران به ازاء هر ۵۰ نفر جمعیت دارای یک فقره است. اما رشد سالانه مجموعه کتابخانه ملی چین به ازاء هر ۲۱۷۰ نفر یک فقره و در کتابخانه ملی ایران به ازاء هر ۶۰۰۰ نفر یک کتاب است. این اختلاف در میزان رشد سبب خواهد شد، که سرانه مجموعه کتابخانه ملی چین در مدت اندکی با فاصله‌های بسیار، از کتابخانه ملی ایران پیشی گیرد (۲).

کتابخانه مرکزی دانشگاه پکن

پردیس دانشگاه پکن محلی بسیار وسیع و زیباست. جنگلی است انبوه با دریاچه‌ای نسبتاً بزرگ و دارای نیلوفرهای آبی فراوان، درختهای منحصر به فرد و حتی با اتومبیل نیز مدتی طول می‌کشد تا سراسر پردیس طی شود. کتابخانه مرکزی در بخش مرکزی پردیس واقع است. این کتابخانه در سال ۱۹۰۲ تأسیس شد، ولی نام کتابخانه دانشگاه پکن از ۱۹۱۲ به آن اطلاق گردید. چندین جابه‌جایی در محل آن صورت گرفت تا سرانجام در سال ۱۹۷۵ به ساختمان فعلی انتقال یافت.

این کتابخانه دارای زیربنایی به مساحت ۲۴،۵۰۰ مترمربع و مخزنی به وسعت ۱۱،۰۰۰ مترمربع است که در دو جناح ساختمان قرار گرفته است. تالار قرائت که به شکل نعل اسبی طراحی شده در میانه بنا و دارای ۵۸۰۰ مترمربع زیربناست. فضای جلو کتابخانه بسیار وسیع و دلگشااست و برای جلوگیری از سروصدا درختهای فراوانی در قسمت جلو و اطراف ساختمان کاشته شده است.

کتابخانه دانشگاه پکن محصول جنبش اصلاح طلبانه سال ۱۸۹۸ در اواخر دوران حیات سلسله کینگ^۱ است و پس از غلبه مارکسیسم محل تجمع گروههای مختلف و میدا بسیاری از جنبشهای ایدئولوژیکی بوده است.

مجموعه‌های خطی با ارزشی از دوره‌های امپراتوری در اینجا نگهداری می‌شود. به‌علاوه، نزدیک به یک میلیون اثر خارجی در آن یافت می‌شود که ۲۰۰ هزار نسخه آن نایاب است؛ نظیر متن یونانی "اصول مساحی" متعلق به ۱۵۳۳ میلادی یا مجموعه آثار نیوتن و شکسپیر. ششصد هزار نسخه روزنامه و مجله جلد شده حاوی سی هزار عنوان که اغلب آنها دوره کامل است از دیگر ذخایر این مجموعه است. کل مجموعه این کتابخانه در حال حاضر بالغ بر ۴/۵ میلیون فقره است.

این کتابخانه سالانه پنج هزار کتاب و مجله را از بیش از ۵۰۰ مؤسسه علمی و فرهنگی متعلق به هشتاد کشور دنیا از طریق مبادله دریافت می‌کند. علاوه بر آن، هدایایی نیز از سوی ناشران، مراکز علمی، شرکتهای، و مؤسسات فرهنگی به کتابخانه می‌رسد.

رشد سالانه این کتابخانه از طریق خرید به قرار زیر است:

- ۱۲،۰۰۰ عنوان کتاب چینی در ۸۰ هزار نسخه؛

- ۱۰،۰۰۰ عنوان کتاب خارجی در ۲۰ هزار نسخه؛

- ۲۸۰۰ عنوان روزنامه و مجله چینی؛

- ۳۶۰۰ عنوان روزنامه و مجله خارجی.

گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی (دانشگاه پکن)

این گروه در سال ۱۹۴۷ پایه‌گذاری شد و در سال ۱۹۴۹ از مؤسسه ادبیات دانشگاه پکن مجزا و تبدیل به گروهی مستقل گردید. گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی از لحاظ علمی دارای سه

شاخه علم کتابداری، علم اطلاع‌رسانی، و علم ویرایش^۱ است. سومین شاخه مورد اشاره از دو جنبه شایان توجه است: (۱) از ویرایش و ویرایشگری به عنوان یک علم سخن رفته است، و (۲) این علم به عنوان یکی از شاخه‌های حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی در نظر گرفته شده است. از لحاظ تشکیلاتی، این گروه دارای چهار بخش آموزشی و پژوهشی زیر است:

- بخش علم کتابداری

- بخش علم اطلاع‌رسانی

- بخش سندپردازی و انتشارات

- بخش اقتصاد و حقوق اطلاعات

- مؤسسه پژوهش در سندپردازی و اطلاع‌رسانی

- آزمایشگاه کتابخانه الکترونیکی

این گروه در حال حاضر دارای ۵۴ عضو علمی است که شامل ۱۱ استاد، ۱۴ دانشیار، ۱۶ مربی، و بقیه کارشناس هستند. تاکنون ۱۸ استاد مدعو از کشورهای دیگر، خصوصاً ایالات متحده، در این گروه به تدریس پرداخته‌اند (۳). دانشجویان شاغل به تحصیل شامل ۴ دانشجوی دکتری، ۵۵ کارشناس ارشد، ۲۴۸ کارشناس، و ۸۰۰ دانشجوی مکاتبه‌ای است. طول تحصیل دوره کارشناسی چهار سال و کارشناسی ارشد سه سال است.

تعداد فارغ‌التحصیلان از ۱۹۵۰ تا پایان دهه ۱۹۸۰ به قرار زیر بوده است:

- کارشناسی ۱۶۰۲ نفر

- کارشناسی ارشد ۱۷۷ نفر

- دکتری ۳ نفر

- مکاتبه‌ای ۳۳۷۵ نفر

فارغ‌التحصیلان این گروه هم‌اکنون مدرس همین گروه، پژوهشگر، یا مدیر کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی مختلف در پکن یا سایر شهرهای چین هستند.

از لحاظ تجهیزات آموزشی، علاوه بر دستگاه‌های مختلف سمعی و بصری، تعداد ۳۴ کامپیوتر مورد استفاده دانشجویان قرار می‌گیرد که با احتساب تعداد ۳۰۷ دانشجوی حضوری شاغل به تحصیل در مقاطع مختلف، هر ۹ نفر دانشجو به یک کامپیوتر دسترسی دارند.

در این گروه ۲۵ طرح پژوهشی با حمایت و سرمایه‌گذاری وزارتخانه‌ها و سازمانهای گوناگون چین در دست اجراست. در دهه گذشته بیش از یکصد متن درسی و مرجع و بالغ بر

۱۰۰۰ پایان نامه در این گروه تدوین شده است. این گروه در ایفلا و سایر مراکز بین‌المللی عضویت دارد و تاکنون بیش از سی تن از اعضای گروه برای بازدید یا مطالعه به سایر کشورها اعزام گردیده و متقابلاً از محققان سایر کشورها برای تدریس در این گروه دعوت شده است.

بخش زبان و ادب فارسی

گروه شرق‌شناسی دانشگاه پکن از سال ۱۹۵۷ در این دانشگاه تأسیس شد که بخش زبان و ادب فارسی آن در قیاس با سایر بخشها فعالتر است. ریاست گروه شرق‌شناسی با پروفسور ییلیانگلی است که از استادان فعال بخش زبان و ادب فارسی در زمینه آموزش و پژوهش است. به جز استادان چینی این بخش که به فارسی نسبتاً مسلط‌اند، یک استاد ایرانی نیز از طرف وزارت فرهنگ و آموزش عالی به آنجا اعزام شده که به تدریس اشتغال دارد. گهگاه محققان و متخصصانی از حوزه زبان و ادب فارسی نیز برای بازدید یا سخنرانی از ایران به این بخش اعزام می‌شوند.

بخش زبان و ادب فارسی تاکنون ۲۰۰ فارغ‌التحصیل در مقطع کارشناسی و ۸ فارغ‌التحصیل در مقطع کارشناسی ارشد داشته است که عمدتاً در مراکز فرهنگی ذریبط به کار اشتغال دارند. این گروه در یکی از ساختمانهای قدیمی پردیس دانشگاه پکن و در فضایی بالنسبه محدود مستقر است. کتابخانه کوچکی در ابعاد تقریبی $3/5 \times 5/5$ متر دارد که کتابها در قفسه‌ها تا نزدیکی سقف بلند این اتاق چیده شده است. کمبود متون مرجع و پایه فارسی یکی از مسائلی است که این بخش شدیداً از آن رنج می‌برد.

از سال ۱۳۶۸ مرکزی به نام مؤسسه مطالعات فرهنگ ایرانی در این بخش تأسیس شده که ریاست آن بر عهده آقای ییلیانگلی است. از جمله فعالیتهای این مرکز تدوین و چاپ دو فرهنگ لغت است. یکی فرهنگ فارسی به چینی که چاپ شده و در کتابخانه‌ها - از جمله کتابخانه ملی و کتابخانه مرکزی دانشگاه پکن - موجود است، و دیگری فرهنگ چینی به فارسی که با کیفیت بهتر در دست تدوین است و صفحات نمونه آن حاکی از دقت علمی بیشتری است. بخش زبان و ادب فارسی بسیار مشتاق توجه و حمایت از سوی مراکز علمی و فرهنگی ایران است.

نشست ایفلا در پکن

موضوع اصلی شصت و دومین کنفرانس ایفلا که از ۲۵ تا ۳۰ اوت ۱۹۹۶ در پکن برگزار شد عبارت بود از: "تلاش برای تغییر: کتابخانه‌ها و توسعه اقتصادی". برای این موضوع اصلی، ۹

موضوع فرعی زیر پیش‌بینی شده بود:

۱. کتابخانه‌ها، گذرگاه‌های اطلاعات
۲. آموزش مستمر کتابداران در محیطی متحول
۳. اشتراک منابع: مسائل محلی، ملی، و بین‌المللی
۴. تشخیص نیازهای استفاده‌کنندگان
۵. ارائه اطلاعات به استفاده‌کنندگان
۶. شبکه‌ها و تحویل مدرک
۷. کتابخانه‌ها: کلید کشف منابع اقتصادی
۸. بودجه کتابخانه‌ها و خدمات اطلاع‌رسانی
۹. نقش و چهره کتابخانه‌ها در کشورهای در حال توسعه

محل کنفرانس در مرکز بین‌المللی مجامع پکن که به عنوان جزئی از مجموعه دهکده المپیک ساخته شده است و ساختمانی پنج طبقه بسیار وسیع با تالارهای بزرگ و سالنهای کوچکتر، محل برگزاری نمایشگاه، و دفاتر و ادارات مربوط به گردهمایی‌هاست. گردهمایی‌های مربوط به برنامه‌های اصلی، کلیه بخش‌ها و قسمت‌ها در همین سالن برگزار شد، و تنها کنفرانس رؤسای کتابخانه‌های ملی بود که در محل کتابخانه ملی پکن برگزار گردید.

رتال جامع علوم انسانی

مقالات

در این کنفرانس ۷۱ مقاله و سپس مقالات با تأخیر شامل ۶۰ مقاله توزیع گردید. این مقالات برخی در کتابچه‌های هشتگانه معمول ایفلا درج شده و برخی به صورت جداگانه با ارائه کوپن در اختیار قرار می‌گرفت. این مقالات شامل مقالاتی بود که در برنامه اصلی و بعضاً در کارگاه‌ها ارائه می‌شد یا به صورت پوستر عرضه می‌گردید. علاوه بر آن مقالاتی نیز در کارگاه‌های مختلف ارائه می‌شد که بعضاً قابل اعتنا بود.

در طول سمینار، پنج نشریه روزانه به نام ایفلا اکسپرس^۱ منتشر شد، که با دو شماره‌ای که پیش از کنفرانس منتشر و به کشورها ارسال شده بود جمعاً به هفت شماره می‌رسید.

تعداد شرکت کنندگان این نشست که از ۹۱ کشور آمده بودند به قرار زیر بود:

- شرکت کنندگان از کشورهای مختلف	۱۳۷۶ نفر
- نام نوشتگان یکروزه	۱۴ نفر
- همراهان	۱۹۴ نفر
- شرکت کنندگان چینی	<u>۸۰۰ نفر</u>
جمع	۲۳۸۴ نفر

ده کشور ردیف اول شرکت کننده عبارت بودند از:

- امریکا	۲۳۴ نفر
- ژاپن	۱۳۵ نفر
- روسیه	۱۱۷ نفر
- فرانسه	۹۸ نفر
- کره	۸۴ نفر
- دانمارک	۶۵ نفر
- هلند	۵۶ نفر
- انگلیس	۵۰ نفر
- نروژ	۴۷ نفر
- مالزی	۴۶ نفر

به محض ورود و نام نویسی، شرکت کنندگان کیفی دریافت می کردند که در داخل آن این اقلام گذاشته شده بود:

۱. کارت سینه
۲. پذیرش برای همه نشستها
۳. مدارک و مقالاتی که تا آن زمان آماده شده بود
۴. کارت دعوت برای مراسم افتتاحیه نمایشگاه
۵. کارت دعوت برای مراسم افتتاحیه و افتتاحیه کنفرانس
۶. کارت دعوت برای میهمانی ها و مراسم فرهنگی
۷. کوپن مربوط به دریافت کارت های بازدید
۸. کوپن مربوط به تهیه مقالاتی که در کتابچه درج نشده بود (ده کوپن)

۹. راهنمای نمایشگاه

۱۰. یک عدد خودکار

«همراه» می‌توانست از مزایای اقلام ۱، ۴، ۵، ۶، ۷، ۹ و دو بازدید نیم روزه استفاده کند. باید توجه داشت که جمع مقالات ایفلا به قیمت ۱۵۰ دلار فروخته می‌شد. هزینه ثبت نام هر شرکت کننده ۴۰۰ دلار و همراه ۲۵۰ دلار بود. بنابراین اختلاف ۱۵۰ دلار در واقع عمده‌تأ مربوط به قیمت مقاله‌ها می‌شد.

امکانات پیش‌بینی شده در محل کنفرانس عبارت بود از:

- دفتر دبیرخانه ایفلا؛

- ترجمه همزمان که گوشی آن در ازاء کارت سینه شرکت کنندگان داده می‌شد؛

- نامنویسی‌های فوری و در محل؛

- محل ارائه کارت بازدید؛

- امکانات چاپ و ظهور فیلم؛

- افراد داوطلب برای راهنمایی شرکت کنندگان؛

- امکانات ارتباط از طریق اینترنت؛

- امکانات اسلاید برای سخنرانیها؛

- محل فروش مقالات؛

- تابلوهایی برای نصب پیام؛

- امکانات پست؛

- درمانگاه؛

- شعبه بانک در جوار محل کنفرانس؛

- باجه تأیید بلیط هواپیما؛

- مراکز فروش صنایع دستی.

بازدیدهایی که برای شرکت کنندگان پیش‌بینی شده بود بر دو دسته بود: (۱) بازدید از

کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی (۲) بازدید از مراکز فرهنگی تاریخی.

۱. بازدیدهای کتابخانه‌ای شامل موارد زیر بود:

- کتابخانه ملی چین

- کتابخانه مرکزی دانشگاه پکن

- گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه پکن

- کتابخانه دانشگاه شننگوا

- مدرسه کتابداری کمیته مرکزی حزب
- کتابخانه دانشگاه پست و ارتباطات دوربرد پکن
- کتابخانه دانشگاه کشاورزی پکن
- مؤسسه اطلاعات علمی و فنی پکن
- مرکز مدارک و اطلاعات آکادمی علوم چین
- کتابخانه قومی چین
- کتابخانه عمومی اصلی پکن
- کتابخانه منطقه‌ای چونگ ون
- کتابخانه منطقه‌ای دونگ چنگ
- کتابخانه منطقه‌ای چائو یانگ
- کتابخانه منطقه‌ای کودکان در شی جینگ شان
- کتابخانه مدرسه متوسطه شماره ۴ پکن
- کتابخانه پزشکی ارتش آزادی‌بخش خلق چین
- ۲. بازدید از مراکز فرهنگی تاریخی برای اماکن زیر در نظر گرفته شده بود:
  - موزه کاخ (شهر ممنوعه)
  - معبد بهشت (یا آسمان)
  - میدان تیان آن من
  - دیوار چین / مقبره مینگ
  - معبد ابر سای

هر شرکت کننده می‌توانست تنها دو مرکز اطلاع‌رسانی و یک مرکز فرهنگی را برای بازدید انتخاب کند. علاقه‌مندان به بازدیدهای اضافی باید برای هر بازدید وجهی متناسب با آن می‌پرداختند.

آغاز کار کنفرانس

نشستهای پیش از کنفرانس از روز ۲۴ اوت با تشکیل ۳۰ کمیته موقت و ۱۰ میزگرد آغاز شد. کار این نشستها از ساعت ۹ صبح تا ۷ بعدازظهر به‌طور همزمان ادامه داشت و طول مدت هر کمیته یا میزگرد ۳ ساعت بود و ادامه بحث برخی کمیته‌ها به روزهای بعد موکول گردید. عناوین کمیته‌های موقت عبارت بود از: کتابخانه‌های هنر / رده‌بندی و نمایه‌سازی / اطلاعات و انتشارات دولتی / تکنولوژی اطلاعات / کتابخانه‌های معلولین / تئوری و تحقیق در

کتابداری / کتابخانه‌های ملی / خواندن / کتابخانه‌های آموزشی / کتابخانه‌های علوم اجتماعی / کتابشناسی / کتابخانه‌های علوم زیستی و پزشکی / حفظ و نگهداری مواد / تحویل مدرک و امانت بین‌کتابخانه‌ای / آموزش و تربیت نیروی انسانی / کتابخانه‌های پارلمانی / کتابهای خطی و نایاب / کتابخانه‌های علوم و فنون / کتابخانه‌های دانشگاهی و سایر کتابخانه‌های پژوهشی / مجموعه سازی / فهرست‌نویسی / کتابخانه‌های کودکان / کتابخانه‌های جغرافیایی و نقشه‌ها / کتابخانه‌های دولتی / کتابخانه‌های نایب‌ایمان / ساختمان و تجهیزات کتابخانه‌ها / خدمات کتابخانه به جوامع چند فرهنگی / کتابخانه‌های عمومی / انتشار پایندها / آمار.

عناوین میزگردها عبارت بود از: ویراستاران مجلات کتابداری / مدیریت انجمن‌های کتابداری / کتابخانه‌های سیار / روزنامه‌ها / آموزش استفاده‌کنندگان / آموزش حرفه‌ای مستمر / مدیریت / مسائل زنان / مواد سمعی و بصری و چند رسانه‌ایها / تاریخ کتابخانه‌ها. از روز ۲۵ اوت کارگاهها آغاز شد که به تفریق تا روز ۲۹ اوت ادامه داشت. گروههای بحث نیز در همین روز آغاز شد که به مباحث آمار، اینترنت، سنجش عملکرد کتابخانه‌ها، اصول ناظر بر زبانهای سرعنوانهای موضوعی اختصاص داشت.

عناوین کارگاهها عبارت بودند از: کتابخانه‌های پارلمانی / فهرست‌نویسی / ساختمان و تجهیزات کتابخانه / کتابخانه‌های نایب‌ایمان / کتابخانه‌های هنر / کتابخانه‌های کودکان و خدمات کتابخانه به چند فرهنگی‌ها و کتابخانه‌های آموزشی به صورت مشترک / رده‌بندی و نمایه‌سازی / تحویل مدرک و امانت بین کتابخانه‌ای / تربیت نیروی انسانی / کتابخانه‌های جغرافیایی و نقشه‌ها / کتابخانه‌های دولتی / مدیریت انجمن‌های کتابداری / فعالیتهای منطقه‌ای / انتشار پایندها / تکنولوژی اطلاعات / کتابخانه‌های دانشگاهی / مجموعه سازی / آموزش استفاده‌کنندگان / کتابخانه‌های علوم و فنون / کتابخانه‌های علوم اجتماعی / روزنامه‌ها و حفظ و نگهداری مواد به صورت مشترک.

نشست دوم کمیته‌های موقت در روز ۲۹ اوت و کارگاهها در روز ۳۰ اوت ادامه یافت.

نشست‌های عمومی از روز ۲۶ تا پایان روز ۲۸ اوت همزمان در تالارهای مختلف محل کنفرانس به صورت موضوعی ادامه داشت. موضوعهای این نشست‌ها همان موضوعهای فرعی کنفرانس بود که در آغاز این گزارش به آن اشاره رفته است. در جوار ورودی هر یک از تالارها گوی‌های مخصوص ترجمه همزمان - در قبال کارت ورودی شرکت‌کنندگان - در اختیار افراد قرار می‌گرفت. هر یک از شرکت‌کنندگان مختار بود که هر زمان وارد تالار موردنظر خود شود یا آن را ترک کند. محور بحث‌ها مقاله‌هایی بود که در زمینه موضوع هر تالار ارائه می‌شد و سپس

در باب هر یک - در فرصت کوتاهی - اظهار نظر یا پرسش و پاسخی صورت می‌گرفت.

نمایشگاه‌های جانبی

در جوار تالارهای کنفرانس و در ساختمان محل برگزاری، بخش وسیعی در دو طبقه به غرفه‌های نمایشگاه اختصاص یافته بود که از آغاز تا پایان کنفرانس ادامه داشت. شرکت‌کنندگان در این نمایشگاه از کشورها و شرکتهای مختلف انتشاراتی، تولید نرم‌افزار، تولید سخت‌افزار، تجهیزات کتابخانه‌ای، کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی شرکت داشتند. ایران نیز در این نمایشگاه غرفه داشت که به هیأت کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران و دبیرخانه هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی اداره می‌شد و مرکز کامپیوتری تحقیقات اسلامی نیز در آن به عرضه نرم‌افزارهای قرآن و سایر متون اسلامی می‌پرداخت.

عملکرد هیأت کتابخانه ملی

هیأت اعزامی کتابخانه ملی متشکل از پنج نفر در روز اول شهریور (۲۲ اوت) وارد پکن شد و در هتلی که از قبل رزرو شده بود اقامت گزید. این هتل - کنتیننتال گراند هتل - همجوار و دیوار به دیوار محل برگزاری کنفرانس بود به طوری که با گذرگاه خاصی که برای ساکنان هتل در نظر گرفته شده بود افراد می‌توانستند بدون آنکه از هتل خارج شوند به محل برگزاری کنفرانس بروند. در روز بعد از ورود چند برنامه به طور همزمان آغاز شد. نامنویسی و اخذ مدارک لازم برای شرکت در کنفرانس، نامنویسی برای بازدیدها، و برنامه‌ریزی برای شرکت در کمیته‌ها و کارگاهها. کمیته‌هایی که اعضای هیأت در آن شرکت کردند عبارت بود از:

کتابشناسی، فهرست‌نویسی، رده‌بندی و نمایه‌سازی، و کتابخانه‌های ملی. لازم به توضیح است که کمیته موقت فعالیتهای منطقه‌ای آسیا و اقیانوسیه در ماه مارس گذشته در هند برگزار شده بود. بنابراین همزمان با نشست عمومی جلسه‌ای نداشت. شرکت در کارگاهها نیز میان اعضا تقسیم شد و در مجموع، هیأت در کارگاههای زیر شرکت جست: کتابخانه‌های ملی، کتابخانه‌های نابینایان، کتابخانه‌های پارلمانی، امانت بین‌کتابخانه‌ای، رده‌بندی و نمایه‌سازی، و ساختمان و تجهیزات. در کارگاه اخیر مقاله‌ای نیز از ایران دربارهٔ ساختمان در شرف احداث کتابخانه ملی ایران عرضه شد.

نگارنده به دلیل نمایندگی و مأموریتی که داشت در کنفرانس رؤسای کتابخانه‌های ملی نیز شرکت کرد، که مشروح آن خواهد آمد.

از جمله نشست‌های عمومی که اعضای هیأت در آن شرکت یافتند می‌توان به نشست

عمومی مربوط به کتابخانه‌های ملی اشاره داشت. موضوع این نشست طرح این پرسش بود که: کتابخانه‌های ملی چگونه می‌توانند، با استفاده از تکنولوژی اطلاعاتی، استراتژی خود را پیش ببرند؟

در این نشست سه ساعته پنج مقاله عرضه شد که عبارت بودند از:

۱. کتابخانه در سال ۲۰۰۰ و تأثیر آن بر کتابخانه ملی سنگاپور (از سنگاپور)؛
۲. مرکز ملی اطلاعات و مدارک (از کتابخانه ملی استرالیا)؛
۳. کتابخانه ملی چین به سوی قرن بیست و یکم (از کتابخانه ملی چین)؛
۴. کتابخانه ملی جزایر کوک: مسیر نوین پیشرفت (از کتابخانه ملی جزایر کوک)؛
۵. پروژه کانسای کان: کتابخانه ملی توکیو (از ژاپن).

مقالات و مباحث این نشست که سه ساعت به طول انجامید دارای دو ویژگی عمده بود: یکی جنبه گزارشگونه و ارائه تصویری از وضعیت کتابخانه‌های مورد بحث، و دیگری نوعی طراحی و آینده نگری برای ایجاد همسویی با تکنولوژیهای نوین و دستاوردهای جدید حوزه اطلاع‌رسانی.

شرکت در کنفرانس رؤسای کتابخانه‌های ملی کشورها^۱

این کنفرانس در روز ۲۸ اوت از ساعت ۱۰ صبح در محل کتابخانه ملی چین برگزار شد. این اجلاس که بیست و سومین نشست این کنفرانس محسوب می‌شد با حضور نزدیک به ۷۰ رئیس یا نماینده رؤسای کتابخانه‌های ملی تشکیل گردید و ۱۸ مورد در دستور جلسه آن پیش‌بینی شده بود.

در این جلسه پس از آنکه حاضران یکایک خود را معرفی کردند، ابتدا مواردی از برنامه‌های پیش‌بینی شده در شصت و یکمین کنفرانس عمومی ایفلا و بیست و دومین نشست کنفرانس رؤسای کتابخانه‌های ملی در ترکیه در سال ۱۹۹۵ مورد بررسی قرار گرفت. سپس انتخابات مربوط به رئیس کنفرانس و یک نایب رئیس که دوره تصدی آنان به پایان رسیده بود از طریق رأی‌گیری انجام شد. رئیس فعلی کنفرانس اهل تروژ بود و رئیس جدید از انگلیس انتخاب شد. البته باید اشاره داشت که نامزد دیگری به جز وی در کنفرانس وجود نداشت.

نکته دیگری که در این کنفرانس مطرح گردید این بود که کتابخانه‌های ملی سعی کنند نشر

الکترونیک را برای انتشار فهرستهای خود و کتابشناسیهای ملی به خدمت بگیرند تا مبادله اطلاعات میان کتابخانه‌های ملی با سهولت و سرعت بیشتری انجام شود. نگارنده اشاره کرد که کتابخانه ملی ایران این کار را آغاز کرده و برنامهٔ جامعی پیش رو دارد.

در همین زمینه دو مقولهٔ دیگر مطرح شد که یکی حضور فعال کتابخانه‌های ملی در بزرگراه اطلاعاتی و دیگری رابطهٔ میان قانون و اسپاری و نشر الکترونیکی بود. مسئله این بود که گرچه کتابخانه‌های ملی قانوناً موظف به دریافت کلیه انتشارات هستند، اما تا چه حد قدرت یا دسترسی دارند که کلیه مواد الکترونیکی را در اختیار بگیرند. اشاره شد که آن دسته از کشورها که مجوز تولیدات و انتشارات آنها از مسیر و مجرای واحدی می‌گذرد دسترسی و دریافت این‌گونه مواد سهلتر است.

مطلب بعدی مربوط به امانت بین کتابخانه‌های ملی بود. مشکلات گوناگون این طرح از سوی برخی شرکت کنندگان عنوان شد که بیشتر ناشی از قوانین داخلی کشورها بود. نگارنده پیشنهاد کرد که این طرح بهتر است ابتدا در چارچوب کتابخانه‌های دوقلو اجرا شود و سپس به تدریج دامنهٔ آن گسترش یابد (۵). این پیشنهاد مورد توجه قرار گرفت و تصمیم بر آن شد که در این باره مطالعهٔ بیشتری صورت گیرد.

نقش روابط عمومی کتابخانه‌های ملی و مسئله بازاریابی از جمله مباحث دیگری بود که در این کنفرانس مطرح شد و اهمیت این امر در نظام مبادله و همکاری کتابخانه‌های ملی گوشزد گردید.

گزارشی از یونسکو دربارهٔ کتابخانه‌های ملی و حافظهٔ جهانی ارائه گردید و کمک‌هایی که این سازمان برای بازسازی کتابخانهٔ ملی و کتابخانه دانشگاهی بوسنی و هرزگوین در سارایوو در اختیار قرار داده است عنوان شد. در همین زمینه یکی از نکاتی که مطرح گردید تعبیر "حافظهٔ جهانی" بود: حافظهٔ جهانی تنها ناظر بر حفظ و مراقبت از میراث علمی و فرهنگی جهان نیست، بلکه دسترسی‌پذیر کردن این میراث وجه مهم دیگری از مفهوم حافظهٔ جهانی است.

راهنمای قانونمند کردن خدمات کتابخانه ملی طرح دیگری بود که در این کنفرانس مطرح شد. در ضمن این طرح مسئلهٔ تشکیلات کتابخانه ملی و نوع وابستگی آن عنوان گردید، در طرح، ضمن برشمردن گونه‌های مختلف وابستگی به وزارتخانه‌های یک کشور، وابستگی کتابخانهٔ ملی به وزارت فرهنگ مطلوبترین شکل تلقی شده بود. نگارنده با اشاره به روابط میان وزارتخانه‌ها، وابستگی کتابخانه ملی ایران به نهاد ریاست جمهوری را مناسبتر عنوان کرد. برخی اعضا این وابستگی را آینده‌نگرانه‌تر ارزیابی کردند.

مباحث دیگری از جمله استاندارد کردن نشانه‌های کتابداری، گزارشی از نشست‌های

منطقه‌ای توسط رئیس کتابخانه ملی مالزی، طرح نگهداری پیاپی‌ها از سوی کتابخانه ملی استرالیا، مقایسه میان قوانین کتابخانه‌های ملی، تصمیم‌گیری درباره زمان و مکان کنفرانس بعدی رؤسای کتابخانه‌های ملی در این نشست مطرح گردید.

در پایان رئیس کنفرانس به نکته‌ای به عنوان یکی از مشکلات عمده کنفرانس اشاره کرد، و آن اینکه تغییر نمایندگان رؤسا در کنفرانس‌های مختلف سبب گسستگی روابط و مانع تداوم تصمیم‌گیری‌ها می‌شود، بنابراین بهتر است پیوسته فرد واحدی در نشستهای سالانه این کنفرانس شرکت کند.

برنامه‌ریزی امور هیأت

هیأت اعزامی کتابخانه ملی با ارتباط مستمری که اعضا با یکدیگر داشتند توانست بیشترین بهره را از این نشست ایفلا کسب کند. نشست‌های عصر یا شب هر روز هیأت سبب می‌شد که گزارش اجمالی شرکت در کارگاهها و جلسات عرضه شده و برنامه روز بعد هماهنگ شود.

متمرکز کردن کوپن‌های مربوط به مقالات سبب شد که تقریباً کلیه مقاله‌های مورد اعتنا گردآوری شود. این مقالات به محض مراجعت به کشور برای ترجمه و انتشار گزیده مقالات ایفلا ۹۶ در نظر گرفته شد و در اختیار مسئول آن در معاونت پژوهشی کتابخانه قرار گرفت تا گروه بیشتری از مباحث طرح شده در ایفلا آگاهی یابند.

غرفة ایران در نمایشگاه جانبی ایفلا به دلیل برنامه‌ریزی صحیح و دقت و پشتکار نماینده کتابخانه ملی در نمایشگاه سخت مورد توجه بازدیدکنندگان و رسانه‌ها قرار گرفت. به طوری که در اخبار شبانه تلویزیون، غرفة ایران پیوسته نشان داده می‌شد و در برخی برنامه‌ها وقتی گزارشی از نمایشگاه ایفلا ارائه می‌گردید، دوربین تنها بر غرفة ایران گردش می‌کرد.

از لحاظ رعایت موازین اسلامی و اخلاق اجتماعی، هیأت کتابخانه ملی - به شهادت دیگران - شاخص بود. همین امر نشان می‌داد که هدف و محور اصلی این هیأت بهره‌جویی از یک حرکت علمی بوده است و به قصد استفاده نامناسب از فضای غیربومی به چین سفر نکرده است. در مجموع، ارزیابی نگارنده به عنوان سرپرست هیأت اعزامی از عملکرد هیأت و از شیوة عمل یکایک اعضا از جمیع جهات و جوانب بسیار مثبت است و امید است رهاوردهای این سفر از طریق یکایک آنان در عمل و نظر به دیگر علاقه‌مندان منتقل گردد.

فعالیت‌های جانبی

سفارت ایران جلسه‌ای را تدارک دیده بود که در آن افرادی از هیأت اعزامی کتابخانه ملی و

چند تن از سایر شرکت کنندگان دعوت داشتند. در این جلسه سفیر ایران در چین، کاردار، رایزن فرهنگی، و نماینده اعزامی وزارت امور خارجه شرکت داشتند و ضمن بحث درباره ایفلا و چگونگی کار آن، سخن به ایفلا سال ۲۰۰۰ که قرار است در فلسطین اشغالی برگزار شود کشیده شد. در این جلسه استراتژی ایران و سایر کشورهای اسلامی درباره این نشست مورد بحث قرار گرفت و قرار شد با نمایندگان سایر کشورهای مسلمان که در این نشست ایفلا شرکت دارند نیز گفت‌وگو شود. در عین حال برنامه‌ای مستمر نیز برای ارتباط با کشورهای مسلمان تا زمان برگزاری اجلاس سال ۲۰۰۰ اجرا گردد.

بازدیدهای هیأت شامل کتابخانه ملی چین، کتابخانه دانشگاه پکن، گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی و نیز دیوار چین و مقبره مینگ بود که از سوی ایفلا تدارک شده بود. علاوه بر آن، هیأت به طور خصوصی از شهر ممنوعه، معبد بهشت (آسمان)، و کاخ تابستانی نیز بازدید کرد. ضمناً به همت رایزنی فرهنگی ایران در پکن، بازدید از بخش زبان و ادب فارسی نیز برنامه‌ریزی شد که تعدادی از اعضای هیأت کتابخانه ملی در آن شرکت داشتند (گزارش مربوط به بازدیدها در اوایل گزارش حاضر آمده است).

بحث و نظر

مجامع و اجلاس‌های علمی و بین‌المللی طبعاً با هویتی علمی و فرهنگی و اهدافی از این نوع کار خود را آغاز می‌کنند، اما در عمل و بتدریج صیغه‌ای دیگر می‌یابند. شاید حضور فعال برخی کشورها و مشارکت غیرفعال برخی کشورهای دیگر سبب می‌شود که این‌گونه مجامع سمت و سویی خاص بیابند. در این میان، کشورهای غیرفعال تبدیل به عناصری دنباله‌رو و مجری ناخواسته سیاستها و خط‌مشی‌های طراحی و تدوین شده در این مجامع می‌شوند. در چنین وضعی یکی از سه نوع واکنش قابل پیش‌بینی است: (۱) قطع ارتباط با این‌گونه مجامع، (۲) استمرار همان ارتباط غیرفعال، یا (۳) برنامه‌ریزی برای حضور و مشارکتی فعال.

در عرصه امروزی ارتباط‌های بین‌المللی، قطع ارتباط و ادامه حیات در حصار بستن و انزوای علمی و فرهنگی نه مقدور است و نه مطلوب. زیرا چنین تحصنی روند حرکت‌های جهانی را کند نمی‌کند، بلکه به دلیل خالی شدن نسبی صحنه، احتمال شتاب یافتن برخی حرکت‌های حریف را نیز افزایش می‌دهد.

مورد دوم، یعنی استمرار همان روند غیرفعال نیز از لحاظ منطق اقتصادی قابل توجیه نیست. شرکت در مجامع و اجلاسها به دلیل پرداخت حق عضویت‌های بعضاً کلان، شبیه مشارکت در یک شرکت سهامی است. هر صاحب سهمی به این دلیل سرمایه‌گذاری می‌کند که بتواند

حداکثر بهره‌وری از مشارکت خود را کسب کند. کدام عقل سلیم سرمایه‌گذاری خود را برای کسب منفعت توسط دیگران انجام می‌دهد؟

ایران باید عضویت و پرداخت حق عضویت به مجامع بین‌المللی را امری جدی تلقی کند. چنانکه سایر کشورها می‌کنند. عضویت ما در ایفلا و سایر مجامع باید به مثابه نوعی سرمایه‌گذاری تلقی شود. آیا به عضویت در یونسکو و پرداخت حق عضویت سالانه کلان به این سازمان، اندیشیده‌ایم؟ پرداختهایی که یونسکو به طرح‌های کشورهای مختلف می‌کند از محل همین حق عضویتهاست که ما هم در آن سهم هستیم. آیا ما حق عضویت می‌دهیم که دیگران از آن بهره‌مند شوند؟ برخی کشورها چنان برنامه‌ریزی می‌کنند که حتی مبالغی بیش از حق عضویت خود را به عنوان حمایت مالی طرح به کشورشان بازگردانند. آیا ما در طول عضویت در یونسکو چه مقدار از آنچه را که پرداخته‌ایم برای طرح‌های ملی بازگردانده‌ایم؟

در مورد ایفلا نیز چنین است. گرچه حق عضویت ایفلا از لحاظ مبلغ قابل مقایسه با یونسکو نیست، لیکن به هر حال نوعی سرمایه‌گذاری است که باید برای بهره‌جویی از آن فعالانه عمل کرد.

بدین ترتیب، تنها مورد سوّم را می‌توان حرکتی منطقی تلقی کرد؛ یعنی برنامه‌ریزی برای حضور و مشارکت فعال در مجامع تنهاگزینه مطلوب علمی و فرهنگی است. این برنامه‌ریزی هم ناظر بر فراهم ساختن شرایط برای افزایش بهره‌جویی و هم تدوین استراتژی مشارکت در مجامع و اجلاسهاست. مشخصاً در مورد ایفلا باید توجه داشت که گرچه این سازمان، طبق تعریف، سازمانی غیرانتفاعی، غیردولتی، و غیرسیاسی است، لیکن هرگاه تنها به این صفات و ویژگیها دل خوش کنیم، بسیاری از مزایا را از دست خواهیم داد و از رویدادهای فراوانی غافل خواهیم ماند. برنامه‌ریزی رژیم اشغالگر قدس برای میزبانی ایفلا در سال ۲۰۰۰ را باید درس آموزنده‌ای دانست. این کشور برای جحیت بخشیدن به خود در تمام جوانب و جهات علمی، فرهنگی، و سیاسی در تلاش و تکاپوست. اندکی پیش از اجلاس ایفلا در پکن، در حوزه ادبیات کودکان و نوجوانان، در هلند برنده جایزه هانس کریستین آندرسن شد. سال ۲۰۰۰ متعلق به گاهشماری مسیحی است و نقطه عطفی در سالشمار بین‌المللی شمرده می‌شود. برنامه‌ریزی این رژیم برای میزبانی سال ۲۰۰۰ حرکتی برنامه‌ریزی شده و تخصیص جایگاهی ویژه به این رژیم است.

کشورهای اسلامی، از جمله ایران، اگر خود را آماده میزبانی این اجلاس نمی‌دانند دست‌کم با عضویت فعال در ایفلا می‌توانند آراء بیشتری را به خود اختصاص دهند. هم‌اکنون، طبق "راهنمای ایفلا ۹۶/۹۷"، از ایران تنها ۹ سازمان عضو ایفلا هستند و در اجلاس پکن تعداد

شرکت کنندگان ایرانی به ۳۰ نفر نمی‌رسید و حال آنکه ده کشور اول شرکت کننده (رجوع شود به اوایل گزارش) بیش از ۷۰ درصد شرکت کنندگان را تشکیل می‌دهند که در رأس آنها امریکاست. گرچه هزینه شرکت در مجامع ممکن است از لحاظ ظاهر و در کوتاه مدت، هزینه‌ای گران جلوه کند، ولی اگر با برنامه‌ریزی درست و با آینده‌نگری در جهت حضور جدی در مقیاس بین‌المللی همراه باشد، کارایی و سودمندی آن همان بازده سرمایه‌گذاری اولیه است که سایر کشورها نیز عاقلانه به آن چشم دوخته‌اند.

بنابراین، آنچه از این پس به عنوان توصیه و پیشنهاد خواهد آمد برخاسته از تلقی حضور فعال در صحنه بین‌المللی است.

چند توصیه و پیشنهاد

۱. هم‌اکنون ایران در پنج کمیته موقت ایفلا نماینده دارد که همه این نمایندگان از کتابخانه ملی هستند. مدت عضویت فعلی تا پایان سال ۱۹۹۹ است. مطلوب آن است که این نمایندگان به‌طور فعال در جلسات سالانه کمیته شرکت کنند و در خلال سالها نیز به مکاتبه و ایجاد ارتباط در این زمینه ادامه دهند.

۲. نماینده‌ای که در اجلاس رؤسای کتابخانه‌های ملی شرکت می‌جوید پیوسته فرد ثابتی باشد. می‌توان یکی از نمایندگان کمیته‌ها (بند ۱) را برای این امر در نظر گرفت.

۳. از اعضای هیأت علمی فعال یا سایر علاقه‌مندان خواسته شود که از هم‌اکنون خود را برای نوشتن مقاله جهت عرضه در اجلاس بعدی آماده کنند. موضوع اجلاس بعدی که در دانمارک برگزار می‌شود "کتابخانه‌ها و توسعه نیروی انسانی" است.

۴. به جز اعضای که موظفاً به اجلاسها اعزام می‌شوند، دو نفر براساس تلاش و همتی که برای نوشتن مقاله فارسی (خواسته کمیته مأموریتها) نشان می‌دهند از میان داوطلبان انتخاب و اعزام شوند.

۵. از آنجایی که تأثیر عمده این اجلاسها ارتباطهای غیررسمی میان کتابداران کشورهاست. داشتن توان ایجاد ارتباط شرط اساسی است. در حال حاضر تسلط به زبان انگلیسی این نقش را عهده دارد. بنابراین، برگزار کردن دوره‌های فشرده زبان انگلیسی، خصوصاً برای تقویت همه، می‌تواند در آماده کردن افراد مؤثر باشد.

۶. در حال حاضر اتصال به اینترنت برای کتابخانه‌های ملی امری عادی است. شاید چندان موجه نباشد که مراکز بسیار کم اهمیت‌تری در کشور با اینترنت مرتبط باشند ولی کتابخانه ملی هنوز به این مهم نپرداخته باشد. این اتصال از لحاظ بین‌المللی حائز اهمیت است.

۷. سه مرکز در پکن شدیداً اظهار علاقه کردند که با کتابخانه ملی ایران همکاری و مرابوده داشته باشند: کتابخانه ملی چین، کتابخانه دانشگاه پکن، و بخش زبان و ادب فارسی دانشگاه پکن. بد نیست این ارتباط از هم اکنون از سوی کتابخانه ملی آغاز شود. امید است بتوان با برنامه‌ریزی مطلوب حضور در صحنه بین‌المللی را دست کم در عرصه کتابداری و اطلاع‌رسانی تحقق بخشید؛ و با توجه به وظیفه و رسالت کتابخانه ملی، این حرکت با پشتکار و برنامه‌ریزی کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران امکان‌پذیر است. ■

یادداشتها:

۱. این کتابخانه از لحاظ تشکیلاتی زیر نظر وزارت فرهنگ چین است.
۲. این محاسبات براساس ۱,۳۰۰,۰۰۰,۰۰۰ نفر جمعیت چین و ۲۰ میلیون فقره مجموعه کتابخانه ملی آن و ۶۰,۰۰۰,۰۰۰ جمعیت ایران و ۱,۲۰۰,۰۰۰ فقره مجموعه صورت گرفته است.
۳. دکتر لنکستر یکی از آنها بوده است.
۴. ترجمه این مقالات در گزیده مقالات ایفلا ۹۶ از سوی کتابخانه ملی منتشر خواهد شد.
۵. کتابخانه‌های دوقلو (twining libraries) طرحی است که براساس آن دو کتابخانه طی مقاله نامه‌ای با یکدیگر همکاری می‌کنند و از جهات و جنبه‌های مختلف، از جمله امانت بین کتابخانه‌ای با یکدیگر مشارکت دارند. این همکاری می‌تواند میان کتابخانه‌های دو شهر، دو استان، یا دو کشور صورت گیرد. برای کشورهای در حال توسعه مطلوب آن است که طرف مقاله را از کشورهای توسعه یافته برگزینند.